פאה
פרק א

מ"א

הקדמה

א) יש להקדים הקדמה קצרה למצות פאה. אדם הבא לקצור את שדהו, יש עליו איסור לאו לקצור את כל שדהו, כדכתיב (ויקרא כג, כב) "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך בקצרך", אלא צריך להניח פאה בסוף שדהו לעניים, והוא מצות עשה, כדכתיב (שם) "לעני ולגר תעזוב אותם" . ואם עבר על הלאו של לא תכלה, כגון שכבר קצר את כל תבואתו, ולא הניח פאה בקמה לעניים, מ"מ אינו לוקה כיון דהוי לאו הניתק לעשה, שעדיין יש לו עשה להניח פאה ממה שקצר, ואפי' כבר עשה ממנו עיסה, חייב להפריש פאה מן העיסה, אבל אם אכל את כל העיסה בלי להפריש ממנה חלה, הרי הוא לוקה, כיון דכבר לא שייך לקיים את העשה, דלא נשאר ממה להפריש פאה .

המשנה

ב) **אלו דברים שאין להם שיעור**, התנא בא למנות כאן ה' מצות שאין להם שיעור. **הפאה, הביכורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה .** ונבארם בעזה"י אחד לאחד.

א. **הפאה**, אין לה שיעור מה"ת, לא למעלה, ולא למטה , היינו דלמטה אין לה שיעור, דיכול להניח כל שהוא בסוף שדהו, ובזה יצא יד"ח, ואינו מחויב יותר, וכן למעלה אין לה שיעור, דיכול לעשות כל שדהו פאה , וכל זה הוא מה"ת, אבל מדרבנן, יש לה שיעור, כדמבואר במשנה הבאה .

ב. **הביכורים**, אין לה שיעור, לא למעלה, ולא למטה, היינו דלמטה סגי רק בפרי אחד שקרא עליו שם, ואינו מחויב יותר, וגם למעלה יכול לעשות כל שדהו ביכורים , דכתיב (שמות כג, יט) "ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך", ולא נתנה תורה בהם שיעור, ואפי' מדרבנן אין לה שיעור.

ג. **הראיון**, יש להקדים, דבענין עליה לרגל בג' רגלים, יש ב' מצות, חדא, להיראות בעזרה, כדכתיב (שמות כג, יז) "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה'", ועוד, כשבא ליראות בעזרה, חייב להביא עולת ראייה (ושלמי חגיגה), כדכתיב (שם טו) "ולא יראו פני ריקם".

א וכן כתיב (ויקרא יט, ט - י) "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצור וגו', לעני ולגר תעזוב אותם".

ב ע"פ הגמ' במכות (טז:).

ג הא דלא הזכיר תרומה בין הדברים שאין להם שיעור, היינו משום שאע"פ שלמטה אין לה שיעור, משום שחטה אחת פוטרת את הכרי, מ"מ למעלה יש לה שיעור, דאין אדם עושה כל שדהו תרומה, אבל בפאה, עושה כל שדהו פאה כמבואר לקמן בהערה.

ד והביא התוי"ט את דברי הרמב"ם שכתב, וז"ל, ויש עוד דברים אחרים שאין להם שיעור, כגון עפר סוטה, ורוק יבמה, ואפר פרה, וגם צפור מצורע, ואולם לא ספרם, שאע"פ שערכם נכבד, אין בהם תוספת שכר, ואלה שספר כאן, כפי שיוסיף בהם יהיה תוספת שכר, ע"ש.

ה כן כתב הרא"ש, שאין לה שיעור לא למעלה ולא למטה.

ו היינו לאחר שהתחיל לקצור, דהיינו שקצר שיבולת אחת, נמצא, דאע"פ שא"א ממש לעשות כל שדהו פאה, מ"מ אין זה אלא משום שכל זמן שלא התחיל לקצור, לא חל החיוב להניח פאה, אלא הכוונה היא, דלאחר שהתחיל לקצור, דאז חל החיוב פאה, יכול לעשות כל שדהו פאה, דהיינו מה שנשאר לאחר שהתחיל לקצור (הרא"ש).

ז כך מבואר ברע"ב, והוא כמ"ד אחד בירושלמי, אבל יש מ"ד בירושלמי דמפרש המשנה באופן אחר, ע"ש.

ח כל זה הוא ברא"ש.

ט תוי"ט.

ועפ"ז מפרש הרע"ב ב' פירושים במשנתינו, חדא דזאת הראיה אין לה שיעור, לא למטה, דיוצא יד"ח בראיה פעם אחת בכל רגל, ואינו מחויב יותר, וגם למעלה אין לה שיעור, דיכול ליראות כמה פעמים באותו רגל, ובכל פעם מקיים מצות "יראה".
עוד פירש הרע"ב, דעולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא, אין לה שיעור מה"ת, דכתיב (דברים טז, יז) "איש כמתנת ידו"", דאפי' בזול יצא יד"ח ואינו מחויב יותר, אלא שחכמים נתנו בה שיעור, העולה מעה כסף, וחגיגה ב' כסף.

ד. **וגמילות חסדים**, בגופו, כגון ביקור חולים, ולקבור מתים, וכיוצא בהם, אין להם שיעור, חלק זה של המשנה מתפרש באופ"א מהג' הנ"ל (פאה, ביכורים, וראיון), דבג' הנ"ל, עיקר המצוה הוא בכל שהוא, ואינו מחויב יותר, משא"כ בגמילות חסדים, דמחויב הוא לעזור לחבירו פעמים רבות אם חבירו נצרך לו, ואם אינו נצרך לו אינו מחויב, ונראה, ש"אין לה שיעור" דקתני, מתפרש, שאין שיעור מסוים למצוה, אלא הכל לפי הנצרך.

ה. **ותלמוד תורה**, אין לה שיעור, והרע"ב הביא הפסוק (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", וילפינן מינה שאין לה שיעור למעלה, דיומם ולילה חייב אדם להגות בתורה, וגם למטה אין לה שיעור, כגון אם אינו יכול ללמוד מחמת אונס, או מחמת שחייב לעסוק במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים, או שטרוד לפרנסתו, בכל כה"ג שאינו יכול ללמוד, מ"מ חייב ללמוד כל יום דבר אחד, כמו שמבואר במנחות (צט:) דיוצא בק"ש שחרית וערבית, וכתב הגר"א בשנות אליהו, דבאמת סגי בתיבה אחת של תורה, דכבר בזה יוצא יד"ח מצות תלמוד תורה, ואין כוונת הגמ' במנחות לומר דלמצות ת"ת חייב בק"ש שחרית וערבית, אלא דכיון דממילא אדם חייב במצות ק"ש שחרית וערבית, כבר יוצא בזה מצות ת"ת. וגם זה הוא דומה לדרך שביארנו בגמ"ח, דאין מצותו בכל שהוא, אלא אדרבא מצותו וחיובו הוא ללמוד עד אין שיעור, אא"כ אונס הוא.

ג) **אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא,** התנא מונה כאן ד' דברים, שאע"פ ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ מד' דברים אלו יקבל טובה בעוה"ז, ולא יגרע עי"ז מעיקר שכרו בעוה"ב. ואלו הן הד' דברים, **כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו, ותלמוד תורה**, ונביא בעזה"י המקור של כל אחד אחד ע"פ הגמ' בקידושין (מ.).

א. **כיבוד אב ואם**, דכתיב (דברים ה, טו) "למען יאריכון ימיך" לעוה"ב, ולמען ייטב לך" בעוה"ז.

ב. **גמילות חסדים**, דכתיב (משלי כא, כב) "רודף צדקה וחסד, ימצא חיים צדקה וכבוד", "חיים" בעוה"ב, "צדקה וכבוד" בעוה"ז.

ג. **הבאת שלום בין אדם לחבירו**, דכתיב (תהלים לד, טו) בקש שלום ורדפהו, ויליף רדיפה רדיפה מגמ"ח, דכתיב ביה "רודף" צדקה.

'ומה"ת, גם גמ"ח בממונו (כגון פדיון שבוים, ולהלביש ערומים, ולהאכיל הרעבים) אין לה שיעור, והא דמשמע מהרע"ב דרק גמ"ח בגופו אין לו שיעור, אבל גמ"ח בממונו יש לה שיעור, שבכל פעם שתבא מצוה כזו לידו, אינו מחויב ליתן אלא עד חמישית מן הריוח שבנכסיו, ותו אינו מחויב, היינו רק תקנה מדרבנן, כמו שמבואר בכתובות (נ.), דבאושא התקינו שהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש, ובאמת דברי הרע"ב הוא מהירושלמי, וכבר כתב הכא הר"ש, דיתכן דאין כוונת הירושלמי לפרש כן המשנה, דהא דין המשנה נאמר לענין מה"ת, כמו שכתב הרע"ב להדיא בתחילת המשנה, אלא נראה דכוונת הירושלמי לומר הלכה למעשה, ורע"ב הביא את הירושלמי להלכה.

פאה
פרק א

ד. **ותלמוד תורה**, דכתיב (דברים ל, כ) "כי הוא חייך וארך ימיך", "חייך" בעוה"ז, "וארך ימיך" לעוה"ב [א].

ד) והוסיף התנא, **"ותלמוד תורה כנגד כולם"**, ופי' הרע"ב דשקול כנגד כל המצוות, וכתב התוי"ט בשם הרמב"ם הטעם ע"פ הגמ' בקידושין (מ:) דת"ת מביא לידי מעשה, וכתב דא"כ הרי הוא מביא לידי כולם, לפיכך הוי כנגד כולם. ובירושלמי מבואר, דכנגד כולם, היינו דכל חפצי העוה"ז, כגון אבנים טובות ומרגליות, ואפי' חפצי שמים, דהיינו מצות ומעשים טובים, אינם שווים לדבר אחד מה"ת.

מ"ב

א) הא דקתני במ"א שפאה אין לה שיעור, היינו דוקא מה"ת, אהל מדרבנן יש לה שיעור, וזהו דקתני הכא במ"ב ד"**אין פוחתין לפאה משישים**", היינו מדרבנן, "**ואע"פ שאמרו אין לפאה שיעור**", היינו מה"ת. השיעור מדרבנן הוא א' מס' מהתבואה שבשדה [ב].

ב) **הכל לפי גודל השדה, ולפי רוב העניים**, ופי' הרע"ב, לפי גודל השדה, אם שדהו גדולה, ועניים מועטים, נותן ומוסיף על שישים לפי גודל שדהו [ג], ולפי רוב העניים, פי' אם שדהו קטנה ועניים מרובים, מוסיף על שישים לפי רוב העניים [ד].

ג) **ולפי רוב הענוה**, בזה מביא הרע"ב ג' פירושים:

א. לפי רוב ענותו ירבה לעניים, לשון "וענותך תרבני" (תהלים יח, לו).

ב. הרמב"ם פי' לשון עניה, כלומר מה שתענה הארץ, היינו דלפי רוב התבואה יתן כברכת ה' אשר נתן לו.

ג. ואית דגרסי "ענבה" בבי"ת, ופירשו גודל הגרגרים וקטנן, שאם היו השבלים של השדה מלאות וטובות במקום אחד, וצנומות דקות במקום אחר, לא יניח הפאה כולה מן הרעות, אלא ישער שישים לרע וליפה.

מ"ג

הקדמה

א) ענין משנה זו הוא, באיזה מקום בשדה צריך להניח הפאה. ויש להקדים, דכשאדם מפקיר תבואתו, עי"ז פוטר את התבואה מהחיוב תרו"מ, ונעשה התבואה הפקר לכל, לעניים ולעשירים. וכן כשאדם מניח פאה בסוף שדהו, חל שם פאה על מה שהניח, ועי"ז פוטר את הפאה מהחיוב תרו"מ, כמו

[א] והא דלא מביא גם שילוח הקן, דכתיב ביה (דברים כב,ז) "למען ייטב לך והארכת ימים", מבואר בקידושין (מ. וברש"י ד"ה רבי אידי), משום דלא מנא כאן התנא אלא דברים שהם טוב לשמים וטוב לבריות, אבל בשילוח הקן טוב לשמים הוא, ואין כאן טוב לבריות, כמו שביאר שם רש"י ע"ש.

[ב] ביארנו כמו שביאר הרע"ב דמשנה א' הוא מה"ת, ומשנה ב' הוא מדרבנן, אולם אין זה אלא למ"ד אחד בירושלמי, אבל יש מ"ד דמפרש המשנה באופ"א, עי' בר"ש הכא.

[ג] והקשה התוי"ט על הרע"ב, למה יוסיף, הא כיון דשדהו גדולה, גם הפאה שנותן היא הרבה, ולמה יוסיף, הרי העניים מועטים. ותי' התוס' אנשי שם, שכוונת הרע"ב לומר דכיון דבירכו ה' בשדה גדולה, יתן כברכת ה' אשר נתן לו. ועי' בתוי"ט פירוש אחר בשם הר"ש.

[ד] וקשה לי, הא אם כשיש לו שדה גדולה מוסיף על שישים, וכשיש הרבה עניים מוסיף על שישים, א"כ, מתי נותן שישים. ואולי י"ל, דשישים הוי חיוב גמור, אבל התוספת אינו חיוב גמור, אלא אמרו חכמים שכך ראוי לעשות, וצ"ע.

פאה
פרק א

בהפקר, וגם נעשה הפאה הפקר, אולם אינו הפקר אלא לעניים, אבל לא לעשירים. ועוד, ע"י מה שהניח פאה בסוף שדהו, יצא ידי חובת פאה בשדהו, ונפטר עי"ז מהחיוב פאה בשדהו.
והנה, אם מניח פאה באמצע שדהו, או בתחילת שדהו, האם חל על אותה תבואה שם פאה או לא. ואפי' אם נאמר שחל, האם יוצא בזה ידי חובת פאה, ונפטר מהחיוב פאה או לא. ענין זה הוא הנידון של משנתינו, ופליגי בה ת"ק ר"ש ור' יהודה. ופלוגתתם תלוי היאך לפרש הפסוק בפרשת פאה. במצות פאה כתיב (קדושים יט, ט) "ובקצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצור", הלשון "פאת" משמע סוף שדהו, אולם הלשון "לקצור" משמע באמצע או בתחילת שדהו, כמו שכתב הרע"ב, אמרה תורה תן פאה ואע"פ שיש לך עדיין קמה לקצור. ולכאורה נראה הפסוק כסתירה. במשנתינו יש ג' שיטות מהו מקום הנחת פאה בשדה, וכל אחד מהג' שיטות מפרש ב' מילים אלו שבפסוק באופ"א .

המשנה

א) **ת"ק** ס"ל שנותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה , וחל על הפירות דין פּאה, ולפיכך פטורין מן המעשרות, והם הפקר לעניים, וגם עי"ז יצא ידי"ח פאה, ואינו צריך להניח פאה בסוף שדהו, דדריש "לא תכלה פאת שדך **לקצור**", אמרה תורה תן פאה, ואע"פ שיש לך עדיין קמה לקצור. והא דכתיב "פאת" אינו אלא למצוה לכתחילה, ו"לקצור" אתא לאשמעינן דבדיעבד חל גם אם לא הניח הפאה בסוף שדהו, רק באמצע או בתחילה.

ב) **ר"ש** מודה לת"ק דעל מה שהפריש בתחילה או באמצע חל תורת פאה, ופטורין מן המעשרות, ונעשה הפקר לענייים, אלא ס"ל דלא יצא ידי"ח אא"כ יתן בסוף כשיעור , דס"ל ד"פאת" אתא לתשלומי חיוב פאה , ו"לקצור" אתא לאשמועינן דגם בתחילה ובאמצע חל תורת פאה לפטור מתרו"מ.

ג) **ר' יהודה** בא לחלוק גם על הת"ק, וגם על ר"ש, דמהא דכתיב "לקצור" מודה דשייך שיחול שם פאה על מה שהניח באמצע או בתחילת שדהו, אלא דס"ל דלא יחול עד שאיכא נמי "פאת", דהיינו להניח פאה בסוף, אלא דסגי בנתן מעט פאה בסוף, וה"ק, אם שייר קלח אחד בסוף שדהו, אז סומך לו משום פאה, היינו שרק אז חל שם פאה על מה שהניח בתחילה ובאמצע, ואם לאו, היינו שלא הניח כלום בסוף שדהו, אינו נותן אלא משום הפקר , היינו דמה שהניח בתחילה ובאמצע, לא חל עליו תורת פאה לפטור מתרו"מ. ונמצא דיש בזה חידוש גדול, דמה שהניח בתחילה ובאמצע, לא יחול עליו שם פאה עד שיניח פאה בסוף השדה, ואז יחול למפרע שם פאה על מה שהניח בתחילה ובאמצע.

ד) נמצינו למדים, דיש כאן ג' שיטות, **ת"ק** ס"ל דעל מה שהניח בתחילה ובאמצע, חל עליו שם פאה, וגם יוצא בה ידי"ח פאה. **ור"ש** ס"ל, דחל עליו שם פאה, אולם, לא יצא בזה ידי פאה, אלא צריך להניח פאה בסוף שדהו, כדי לצאת ידי"ח. **ור' יהודה** ס"ל דמה שהניח פאה בתחילה ובאמצע, לא חל עליו

[ט] [י] תפא"י אות יד

[ז] לאחר שקצר השיבלת הראשונה, שאין החיוב פאה חל אלא לאחר שכבר התחיל לקצור מעט, שאז חל החיוב פאה, כדכתיב "ובקצרכם".

[ז] ברע"ב הביא ב' פירושים, חדא, דצריך ליתן בסוף שדהו תשלום שיעור א' מס' עם מה שנתן בתחילה ובאמצע. ובשם הרמב"ם כתב, דצריך ליתן בסוף שדהו כשיעור פאה הצריכה לכל השדה. (ובהלכות כתב הרמב"ם, דאינו צריך ליתן בסוף אלא כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר לאחר שהפריש בתחילה ובאמצע, עי' תוי"ט).

[ח] ובטעמו דר"ש כתב הרמב"ם בחיבורו דיש ד' טעמים למה צריך להניח פאה בסוף שדהו: א' מפני ביטול העניים, ב' מפני החשד, ג' מפני הרמאים, ד' מפני גזל עניים.

[ט] הא דאמר ר"י "אינו נותן אלא משום הפקר", צ"ב, הא לא נתן משום הפקר, אלא משום פאה, ואיך נעשה הפקר. (ואולי קנס שקנסו חכמים). וי"מ, דמתפרש, דאם אינו מניח אפי' קלח אחד בסוף שדהו, אינו יכול לעשות שדהו בתחילה ובאמצע פאה, רק יכול לעשותו הפקר. ואה"נ, אם לא הפקיר, אינו הפקר.

פאה

פרק א

שם פאה אא"כ הניח עכ"פ קלח אחד בסוף שדהו, ולמפרע חל שם פאה גם על מה שהניח בתחילה ובאמצע .[כ]

מ"ד

הקדמה

א) במשנה זו מפרט התנא ה' תנאים, שפרי שמתקיים בהם תנאים אלו, חייב בפאה, וברע"ב מפרש דהכל ילפינן מהפסוק. וכתב הרא"ש (באמצע ד"ה ומכניסו לקיום), דהך דרשא אסמכתא בעלמא, דמדאורייתא לא מחייב אלא תבואה וכרם וזית, כדמוכח בחולין פ' הזרוע (קלא.:), אלא מדרבנן חייבו כל שאר פירות בפאה, ע"ש (נראה דכוונתו אם מתקיים בהם הה' תנאים).

המשנה

ב) **כלל אמרו בפאה** , התנא כאן מביא ה' תנאים, שפירות שיתקיימו בהם ה' תנאים אלו, ראוים הם להתחייב בחיוב פאה, ואם לאו, אינם יכולים להתחייב בפאה, ואלו הן הה' תנאים: (א) **כל שהוא אוכל,** (ב) **ונשמר,** (ג) **וגידולו מן הארץ,** (ד) **ולקיטתו כאחת,** (ה) **ומכניסו לקיום.** כל הפרי שמתקיים בו כל התנאים הנ"ל, **חייב בפאה**.

ג) ונפרשם אחד אחד:

א. **כל שהוא אוכל**, היינו שנאכל ע"י אדם שלא ע"י הדחק, לאפוקי ספיחי סטיס, שאע"פ שנאכלים ע"י הדחק לאו אוכל מקרי, ואין חייבין בפאה, דכתיב (ויקרא יט, ט) "ובקצרכם", ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה, דמאכל בהמה, אין הדרך לקוצרו, אלא הבהמה עומדת על התבואה המחוברת, או שהבעה"ב תולש מהתבואה קצת קצת ונותן לבהמתו.

ב. **ונשמר**, היינו שיש לו שומרים, דהיינו בעלים, למעוטי שדה של הפקר שאין לו בעלים ,[כ] דכתיב (שם) "לעני ולגר תעזוב אותם" פרט להפקר שכבר נעזב .[כ]

ג. **וגידולו מן הארץ**, היינו שיונקים מן הקרקע, לאפוקי כמהין ופטריות, שאין להם שורש בארץ, וגידוליהם מן האויר, שאין חייבין בפאה, דכתיב (שם) "קציר ארצכם", היינו שגדל מהארץ, ולא מהאויר.

ד. **ולקיטתו כאחת**, היינו שכל פירותיה מתבשלים בזמן אחד, וממילא מלקטים כל הפירות בזמן אחד, לאפוקי תאנים , שאינם מתבשלים אלא מעט מעט, ונלמד מדכתיב (שם) "קציר", משמע דבר הנקצר הרבה ביחד.

[כ] ויש לעיין, היכא דהתחיל לקצור עד אמצע השדה, ואח"כ המשיך לקצור מהצד השני לקראת האמצע, לפי ר"ש ור"י, באיזה מקום נקרא הסוף, בסוף השדה, או בסוף הקצירה, וצ"ע.

[א] וה"ה בלקט שכחה ופאה, ופרט ועוללות.

[ב] אין הכוונה לקוצר שדה שהיתה הפקר בשעת גידול הפירות, משום דזה כבר נלמד מדכתיב (שם) "שדך", לאפוקי שדה של הפקר, שהקוצרו פטור מפאה, וגם מסברא פטור, כיון דאין לו בעלים, אלא אתא התנא לאשמועינן, דגם שדה שהופקרה לאחר שכבר גדלו פירותיה, ובא אחר וזכה בה, הוא פטור מלהניח פאה, דכיון דכבר היו הפירות עזובים שעה אחת, שוב אינם מתחייבים אפי' אם בשעת הקצירה כבר אינם הפקר. וכל זה הוא רק אם בא אחר וזכה בה, אבל אם הבעה"ב עצמו חזר וזכה בה, בזה פליגי הראשונים, י"א (רש"י חולין קלד:) דחייב, (דלא כבתרו"מ, דבכה"ג פטור), וי"א (ר"ש) דפטור.

[ג] והר"ש סירילאו (ד"ה ונשמר) כתב (וכן הביא בשם הראב"ד) דהאי נשמר דפאה לאו דהוא גופיה נשמר, אלא שיהיה מין הנשמר, ע"ש.

[ד] ומיירי שהפקיר השדה קודם שהתחיל לקצור, אבל אם כבר התחיל לקצור, כבר חל החיוב פאה, ואין בכחו להפקיע החיוב פאה שכבר חל על שדהו.

פאה
פרק א

ה. **ומכניסו לקיום**, היינו דבר המתקיים לזמן מרובה, ולא יתעפש, לאפוקי ירק , שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד, ונלמד מדכתיב (ויקרא כג, כב) "פאת שדך בקצרך", ואין הירק נקצר. כ

ד) **והתבואה**, (ה' מיני דגן) **והקטניות** (פולין, ואפונים, ועדשים, ודומיהם, מינים שזרעם נאכל) **בכלל הזה**, היינו דכשיושלמו בהם כל הה' תנאים, חייבין בפאה, ובאמת, הם אוכל, וגידולן מן הארץ, ולקיטתן כאחת, ומכניסן לקיום, אלא מה שכתב הרע"ב "כשיושלמו בהם כל התנאים הללו" נראה דכוונתו שצריך שגם שלא יהא הפקר, רק אז הושלמו כל התנאים, ויהיו חייבין בפאה.

ה) ובענין אילן יתבאר במשנה הבאה.

מ"ה

א) **ובאילן**, יש שמונה אילנות שחייבין בפאה, **האוג** [ז](מין אילן שהפרי שלו אדום), **והחרובין**, **האגוזים** (nuts), **והשקדים** (almonds), **הזיתים**, **והתמרים**, **הגפנים**, **והרימונים**.

מ"ו

הקדמה

א) לעיל דברנו קצת על מצות פאה שחל חיובו בשעת מלאכת הקצירה, שהוא מלאכה שנעשית בתחילת הדרך לקראת הכנת הפת. נדבר עתה קצת בענין המצוה של הפרשת תרומות ומעשרות שחיובו חל לאחר המירוח, שנעשה מאוחר יותר ממלאכת הקצירה. לאחר הקצירה יש כמה מלאכות, דש, זורה, מעמר, בורר, ורק אח"כ הוא עושה כרי, וממרחו. המירוח הוא הגמר מלאכת התבואה (כדקתני במעשרות פ"א מ"ו התבואה משימרח", ע"ש, עי' בהערה מהו מירוח), ע"י אותה גמר מלאכה חל ח שם טבל על התבואה ומחייב את הפירות בתרו"מ, דין תבואה של טבל הוא דאסורה אפי' באכילת עראי עד שיפריש ממנו תרו"מ, וכשמפריש תרו"מ הותרה התבואה אפי' באכילת קבע.
וכל זה הוא לאחר המירוח, אבל כל זמן שלא נתמרח התבואה אין עלהם דין טבל מה"ת, ומותרין אפי' באכילת קבע, אולם, מדרבנן אסרו התבואה באכילת קבע קודם שנתמרח, כל זמן שלא הפריש תרו"מ, ורק משנתמרחה התבואה חל עליה דין [ט]טבל גמור ליאסר אפי' באכילת עראי עד שיפריש תרו"מ.

[ח] כתבו הר"ש והרא"ש, דלאו דוקא תאנים, אלא ה"ה רוב האילנות אין לקיטתן כאחת, ורק הח' אילנות שמנה התנא במשנה הבאה חייבין בפאה, דאותם אילנות הוו לקיטתן כאחת, ודלא כדברי הרע"ב במשנה הבאת שכתב דלאו דוקא אותן ח' אילנות, אלא ה"ה אילנות אחרים הדומין להן, ע"ש.

[ז] וברא"ש (ד"ה ולקיטתו כאחת) כתב, דיש ירקות שמכניסין לקיום, וחייבין בפאה, ע"ש. וע"ש מה שכתב בשם התורת כהנים. כ

[ז] הרע"ב כתב דלאו דוקא אלו שמנה התנא חייבין בפאה, ולא מיני אילנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר, ע"ש. אולם הר"ש והרא"ש וכן התוס' שבת (סח. ד"ה ואילו) כתבו, דלאו דוקא תאנים, נחשבים אין לקיטתן כאחת, ופטורין מפאה, אלא ה"ה רוב האילנות אין לקיטתן כאחת, ופטורין מן הפאה, ורק הח' אילנות שמנה התנא הכא במשנה חייבין בפאה, דאותם ח' אילנות הוו לקיטתן כאחת.

[ח] הר"ש הכא כתב, וז"ל, ומירוח קורא לאחר שמטהרין את התבואה מן המוץ שלה, צוברין אותה במקום אחד, ומייפים פני הצבור, ומחליקין אותו, והוא המירוח, ע"ש, וכתב התוי"ט, דכן פי' הרע"ב לקמן בפ"ד מ"ח, וכן במעשרות פ"א מ"ו, ע"ש, אולם ברע"ב הכא כתב שמירוח הוא שיעשה כרי וצבור של תבואה, ועי' בפי' הרמב"ם משנ"כ לפרש מהו מירוח.

[ט] וקשה, דהא בב"מ (פז: פח.) מבואר דאין הטבל מתחייב עד שיראה פני הבית, וצ"ע. אולם, לפי הלישנא בתרא שם, דר' ינאי ס"ל דלא בעינן ראית פני הבית אלא בזיתים וענבים, אבל בשאר פירות נקבע למעשרות כבר בשעת גמר מלאכה, אתי שפיר, אבל לל"ק עדיין צ"ב.

ב) עוד יש להקדים דהפאה פטורה מן המעשרות, היינו שאין העני חייב להפריש תרו"מ מהפאה שנטל, כדכתיב בענין מעש"ר הניתן ללוי (דברים יד, כט) "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך", ודרשינן דאין חיוב מעשרות אלא בדבר שאין ללוי בו חלק ונחלה עמך, לאפוקי מתנות עניים, ששוה בהם דין הלוי כשאר אנשים, דבזה אין חיוב מעשרות, ובין העני, ובין הבעה"ב פטורין, ומטעם זה גם הפקר פטור ממעשרות.

ג) עיקר חיוב פאה הוא להפריש מן הקמה, לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים, ואפי' לשו ואפאו ועשאו פת, חייב להפריש פאה מן הפת (ברייתא הובא בב"ק צד. ומכות טז:).

ד) יש לדעת, דבמשנתינו יש ו' ציורים בענין החילוק בין קודם מירוח לאחר מירוח. רק הציור הראשון שייך לענין מצות פאה, שאר הציורים כנראה באו בדרך אגב.

המשנה

ה) (א) **לעולם[ל] הוא נותן משום פאה**, היינו אפי' תלשו, ואפי' כבר עשאו פת. **ופטור מן המעשרות**, ולפיכך, כשהעני הנוטלו מהשדה, גומר מלאכת התבואה בביתו, יהא פטור מן המעשרות. אולם כל זה הוא רק אם הוא נותן משום פאה **עד שימרח**, היינו דמה שהוא פטור מן המעשרות, היינו רק עד שימרח, אבל אם כבר עשה מירוח, ע"י המירוח חל חיוב מעשרות על הפירות, וא"כ, קודם שמפריש פאה, חייב להפריש תרו"מ מפירותיו, ואח"כ יפריש פאה, דאם יפריש פאה קודם, נמצא מפסיד העני, דיצטרך העני להפריש תרו"מ מהפאה שקיבל.

ו) (ב) **ונותן משום הפקר, ופטור מן המעשרות עד שימרח**, היינו דכל זמן שלא עשה מירוח, יכול להפקיר שדהו, ויהיה התבואה פטור מן המעשרות, כמו שביארנו לעיל באות ב', שגם הפקר פטור מן המעשרות, ואפי' יבא אחר, ויזכה בפירותיו יהיו פטורין מן המעשרות. אולם, אם מפקיר הפירות לאחר שנתמרחו, ובא אחר וזכה בהם, לא יהיו הפירות פטורין מן המעשר[א], דכיון דכבר עשה מירוח, כבר חל על הפירות חיוב מעשרות, ואינו יכול להפקיע החיוב ע"י הפקר, ולפיכך, קתני "ונותן משום הפקר וכו' עד שימרח", דאחר המירוח יהא אסור ליתן משום הפקר (כמ"ש התוי"ט ע"פ המשנה בדמאי (פ"ג מ"ב) "לא ישליך עד שיעשר", ע"ש).

ז) בפאה שהפריש לאחר מירוח, הבעה"ב חייב להפריש המעשרות, כדי שלא יפסידו העניים, אבל בהפקר שהפקיר לאחר מירוח, אע"פ שעבר והפקיר, מ"מ רק הזוכה בו חייב להפריש מעשרות, משום דהמפקיר אינו זקוק לו כיון שכבר אינו שלו, וזהו הטעם למה אין לו לכתחילה להפקיר שדהו, דשמא הזוכה בה לא יפריש, ונמצא דגורם מכשול, וזהו הטעם של המשנה בדמאי שהזכרנו באות ו').

ח) (ג) **ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח**, יש להקדים, דאע"פ דמה"ת אין איסור אכילה קודם הגמר מלאכה, מ"מ מדרבנן אסרו אכילת קבע, ומותר רק באכילת עראי קודם הגמר מלאכה, אולם בהמה האוכלת, אף אם תאכל אכילת קבע, נחשב כאכילת עראי של אדם. וזהו כוונת המשנה, אכילת בהמה אפי' של קבע, וכן אכילת עראי של אדם פטורה מן המעשרות, עד שימרח, דלא אסרו חכמים קודם מירוח אלא אכילת קבע של אדם, אבל משעת מירוח ואילך, אסור מה"ת אפי' באכילת עראי ואכילת בהמה.

ט) (ד) **ונוטל מן הגורן** (מקום הדישה, עשיית הכרי, ומירוח הכרי) **וזורע, ופטור מן המעשרות עד שימרח**, יש להקדים דלאחר מירוח, מה"ת לכו"ע מותר לזרוע הטבל בלי הפרשת תרו"מ, דכתיב (ראה יד, כג) "עשר תעשר וגו' ואכלת", דרק לאכילה יש חיוב להפריש תרו"מ, אבל לזריעה, פטור,

---

[ל] עי' במשנה ראשונה שכתב דהלשון לעולם משמע אפי' לאחר קצירה, וכמו הברייתא שהבאנו (באות ג', הובא בב"ק צד. ומכות טז:) לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים וכו'.

[א] אבל אם הבעה"ב יחזור ויזכה בהם, כבר כתבנו בענין זה, עי' לעיל במשנה ד' בהערה שם.

ב מיהו מדרבנן, אם כבר עשה מירוח, חייב להפריש קודם שזורע . אולם, קודם מירוח פליגי בה ר"ע וחכמים אם גם אז גזרו חכמים לאסור זריעת טבל, חכמים ס"ל דגזרו , ור"ע ס"ל דלא גזרו[ג]אלא לאחר מירוח. וזהו דקאמר התנא, ונוטל מן הגורן וזורע, פטור מן המעשרות, עד שימרח, היינו כל זמן שלא מירח, דלא גזרו על זריעת טבל אלא לאחר מירוח, **דברי ר"ע**, אבל חכמים חולקים, (כמ"ש הרע"ב), וס"ל דגם לפני מירוח גזרו.

ג

י) (ה) **כהן ולוי שלקחו את הגורן, המעשרות שלהם עד שימרח**. יש להקדים, דגם כהן ולוי אסורים באכילת טבל בין בשדה שלהם, בין בשדה מלאה תבואה שלקחו מאחר, ולפיכך, צריכיםלהפריש תרו"מ מהפירות, מיהו יכול הכהן לעכב התרומה לענמו, והלוי לעכב המעש"ר לעצמו. וכן מיירי שלקחו תבואה קצורה, דבזה הדבר תלוי , שאם לקחום קודים המירוח, דעדיין לא נתחייבו בתרו"מ, המעשרות שלהם (של הכהן והלוי), דכיון דעדיין לא נתחייהו לא גזרו, אבל אם לקחום לאחר המירוח, שכבר מתחייבו בתרו"מ, בזה גזרו לתת התרומה והמעשר לכהן ולוי אחר, דבכה"ג קנסוהו חכמים שלא יהיו העשירים קופצים לקנות הפירות מישראל בזול, ונמצא כהנים ולוים עניים מפסידים.

יא) (ו) **המקדיש** תבואה **ופודה** אח"כ התבואה, **חייב במעשרות, עד שימרח הגזבר**, פי' אא"כ הגזבר עשה המירוח, דעצם החלות שם הקדש על הפירות אינו פוטר מתרו"מ, דחוזר החיוב לאחר הפדיון (ודלא כהפקר)[ד], אבל אם המירוח היה ביד הגזבר, פטור מן המעשרות, גם לאחר הפדיון, כיון דבשעת המירוח, שהוא הגורם החיוב מעשרות, היה הקדש.

[ב] עי' מלאכת שלמה מעשרות (פ"ה מ"א, ד"ה פטור) הטעם בזה.

[ג] עי' משנ"ר הטעם בזה.

[ד] דבהפקר, עצם מה שחל הפקר על הפירות, זה גופא גורם שלא יוכל לחול החיוב מעשרות על הפירות, דאפי' אם כבר זכה אחד מן ההפקר קודם השעת המירוח, ובשעת מירוח לא היה הפקר, מ"מ כיון שהיה פעם הפקר, פטור מן המעשרות.